

[113-114]

לכבוד הראוי לו על המעשים הטובים אשר עשית. אך אותם שמחברך בהם כי בשל גודל עונותיהם אין להם מרפא, בין שהרבו והגדילו לשדוד את הקדושים, בין שרצחו ללא צדק וזיין וכין שפשעו כל פשע כיוצא באלה, — אותם משילה הנגזרת הראויה אל גלי הטארטארוס שמשם לא יעלו לעולם. ומי שמתי ברך בו כי אמנם המורים פשעיו, אלא שיש להם מרפא, כגון מי שבכעס הרים ידו באכזריות או באמת, והתחרט על כך בשאר ימי חייו, או מי שמסיבה דומה היה לרוצח, — הללו אמנם חייבים גם הם בנפילה למימי הטארטארוס, ואת מפי אביהם ומפי הגל חוצה: את הרוצחים אל הקוקיטוס, ואת מפי האכרוסי, אמנם אל הפיריפלגמון. ובשאת אותם הזרם אל האגם התצללי, ורימו שם קולם ויקראו לאלה שאותם הרגו או שבהם התצללו ויחוננו לפניהם ויבקשו שיניחו להם לצאת אל האגם וילאווהם עמיהם; ואם ייענו הללו לחונניהם, הריהם יוצאים ומלאוהם יחמו, ואם לאו — שוב הם נסתבים אל הטארטארוס ומשם שוב אל הנהרות, וסבלם זה לא יפסק עד שקרבנות העוול שלהם יחוננו אותם; כי זה העונש שהוטל עליהם מטעם הדיינים. אך יחוננו אותם; כי חיי יהיהם בחסידות יחירה — הם אותם אלה שיימצא בהם כי חיי יהיהם בחסידות הללו שבתוך האדמה ולא אשר לא יגיעו כלל אל המקומות הללו המעון הטהור וישכנו יכלאו שם כבבתי סוהר, אלא יבואו אל המעון הטהור די צרכם למעלה על פני הארץ. אך אלה ביניהם שכבר ניטהרו די מער- בפילוסופיה — המה יהיו להבא בלא שמוץ גוף, ויגיעו אל מער- נוח העולמים ביופיים אף על הללו, אלא שלא קל לתארם, וגם שעתה לא תספיק לכל. — אך למען אותם הדברים שייחידנו עליהם את הדיבור, סימיאס, עלינו לעשות הכל כדי שניטול בחיינו חלק בסגולה טובה ונמכוננה. שכן יפה הפרס וגדולה התקוה.

אמנם להבטיח בפה מלא שחברייים האלה הם כפי שתיארתו אותם — לא נאה לו לאדם שישכיל בראשו. אולם שהאמת בדבר נשמרתנו ומשכונותהו היא ואת או בדומה לזאת, מאחר שנת-

[112-113]

כתבי אמלטון

הפוך זורם האכרוזי, העובר גם במדברות אחרים וגם מתחת לאדמה, עד שהוא מגיע אל האגם האכרוסי שלשם נאספות נשי מותיהם של רוב המתים המתכות שם זמנים קצובים, מהן זמן ממושך יותר, מהן — קצר יותר, עד ששוב תישלחנה לחולדות החיים. — גור שליש יוצא באמצע בין הללו, וסמור למקום מוצאו הוא משתפר לחוד חלל רחב-ידיים הנוער באש רכה, ושם הוא יוצר אגם העולה בגודלו על הים שלנו, ומימיו רופ-שו — רותחים. מכאן הוא ממשיר סחור סחור כשהוא נופש ודלות, מתפזר מסביב לאדמה ומגיע בין שאר מקומות גם אל קצה האגם האכרוסי, אך אינו מתמוג עם מימיו; ואחר סיבוכים הרבה מתחת לפני האדמה הוא משתפר אל הטארטארוס במקום גמור יותר. הוא הנהר הנקרא פיריפלגמון, וכל מקום שיש באר-מה דהתפרצויות של לבה, הרי הן נובעות מנהר הזה. — וישו ממולו של זה יוצא הנהר הרביעי, וכפי שמספירים, הריהו זורם תחילה אל מקום-אימים פראי שצבעו כצבע הספיר, ושמו סטיגי, ובהשתפכות הנהר לאותו מקום נוצר אגם ששמו טטיפס, וכנונית הנהר אל הסטיפס הריהו קולט לתוך מימיו כוחות עצר-מים ולאחר מכן הוא שוקע אל מחת לאדמה, זורם בפיתולים הפוכים מאלה של פיריפלגמון, עד שיתקרב זה אל זה באגם האכרוסי, מכיוונים הפוכים. אך גם מימי הנהר הזה אינם מת-ערבבים בחולתם, ואף הוא מקיף את האגם במעגל ומשתפר לטארטארוס מול הפיריפלגמון. שמו, לדברי המשוררים, קו-קיטוס.

כך, אפוא, טיבם של הדברים האלה, ובהגיע המתים לאותו מקום שלשם מובא כל אחד בדי שרי, קודם-כל יעמדו לדין, אם חיי חיי הגינות וחסידות או לאו. ואותם שמתברר בהם כי חיי חיים בינוניים, הולכים אל האכרוז, יורדים בכלי-השייש המוכנים להם שם, ומגיעים אל האגם; שם הם יושבים ומיטתרים, ומי שחטא בדבר-מת, נותן את הדין ויוצא לחפשי, וכן זוכה כל אחד

11 לפי הומירוס, אויסיאס 10, תרוז 508 וכי.

שאני אותו אשר עוד מעט יראה אותו בחינת גוויה, והנה הוא שואל כיצד יקבור אותי, וענין זה שכל כך הארכתי לדבר בו; כי לאחר שתותי את הרעל, לא אשאר עוד עמכם, אלא אסתלק לי אל אשר שליווים איהו שהוא — אלה היו, לדעתו, דברים של סתם, בהם ניהמתי אתכם ואותי יחדיו. הוי-נא אפוא, ערי-לשופטים, שכן נתערב שאכן אשאר כאן; ואתם תערבו שלאחר מותי לא אשאר כאן, אלא אסתלק לי, ומתוך כך יקל לו לקריטון, וכשיראה שורפים או מומנים את גופתי, לא יצטער עלי כאילו נעשה לי דבר גורא, וכל יאמר בשעת קבורה שהנה הוא מצניג, או נושא, או טומן את סוקראטס. שכן דע-נא, אמר, "קריטון הטוב באדם, כי אמורה שאינה כשורה לא זו בלבד שהיא מת-טאה את עניינה; היא גם נוטעת נטע רע בנשמות, וכפי, על-יד להיות סמור וכסות, ולומר שאמה קובר גופתי זאת, ולקבור אותה בדרך שמהא רצויה לך, ושהיא מקובלת ביותר לפי דעתו".

כך דיבר, וקם והלך אל חדר אחר כדי להתרחק; קריטון נלינו אליי, אבל אותנו ביקש שנאמרו והוספנו להרהר בהם; אלא לבין עצמנו על הדברים שנאמרו והוספנו להרהר בהם; אלא שלעתים שוב הרחבנו את דיבורנו על גודל הפורענות שבאה עלינו, והיינו סבורים ממש שקיפחנו אב, ולהבא נחיה פיתומים, ולאחר שנמתחין, הובאו אליי ילדיי — שכן שני בניי קטנים, היו לו, ואחד גדול, — וכן נכנסו הנשים בנות-ביתו; עם אלה שוחח במעמדו של קריטון, ציווה אותם ככל אשר חפץ לצוותם, ונא ביקש מהנשים והילדים שייצא, ונכנסו אצלנו. וכבר היתה השעה קרובה לשקיעת השמש, שכן זמן מרובה עשה בפנים, ומשבה, ישב עמנו כשהוא רחוק, ולא הוסיף עוד לדבר הרבה. והנה הגיע משרתם של האחד-עשר, נתייצב עליי ואמר: "סוקראטס, לא אראה כך את שאני רואה באחרים הנוטעים עלי ומקללים אותי שעה שאני מודיע להם בפקודת המושלים כי עליהם לשחות את הרעל, הרי הכרתיד לדעת בכל הזמן הזה

ברר כי הנשמה היא בת-אלמוות, — ככל, דומני, נאה להאמין, וכדאי להסתכן באמונה זו, שכן רבת פאר הסכנה, וחייב אדם להקטים כביכול את נפשו בקסמם של דיבורים כאלה. לכן מא-ריך גם אני בסיפור זה זמן רב כל כך. והנה בגלל כן בל יחשוש לנשמתו מי שהתרחק בחייו מהנאות-הגוף וקייטויו כאילו זרים לו אלו, והוא ראה בהם דברים ששכרם יצא בהפסדם, ולעומתם שקד על זוהנאות שבילמודים וקייטט את נשמתו לא בקייטוט זר, אלא בקייטוטת שלה; ביישוב דעת וצדקה ואומץ לב וחירות ואמת, וכך הוא גורלו. והנה אתם, אמר, "סימיאס וקפיס וכל לדרכו בקרוזא לו גורלו. וזהו פנים אחרת, כל אחד בשעתו. ואני — האחרים, תצאו טראגי — הנה עתה קורא לי הגורל, וכמעט יאמר משורר טראגי — הנה עתה קורא לי הגורל, ולמעט שהגניעה שעתה לסור אל המרחץ, שכן מוטב, לדעתי, שאחרת עד שלא אשתה את הרעל, ולא אטריח את הנשים ברחצת גופתי".

לאחר שדיבר כן, אמר קריטון: נחא, סוקראטס, אל מה אתה מצווה להם או לי בדבר ילדייך או בדבר-מה אחר, שנעשה ונג-מול לך טובה?"

"מה שאני אומר תמיד", השיב, "קריטון, ודבר שאין בו חידוש; שבשקדכם על עצמכם תגמלו טובה, לי ולבני-ביתי ולכם עצ-מכם, בכל אשר תעשו, גם אם לא תבטיחו זאת עצמיו; אולם אם תזניחו את עצמכם, ולא תאבו לחיות כביכול בעקבות הדי-ברים שאמרו גם עתה וגם בעבר — אזי לא תעשו ולא כלום, אפילו תרבו ותגדילו עצמיו להבטיח הפטחות".

"נשתדל, אפוא, אמר, "להתוג כך. אך כיצד עלינו לקבור אותך?"

"ככל אשר תרצו", אמר, "אם אמנם תחפשו אותי ולא אמלט מלידכם". ואגב כך צחק חרש, הכיט אלינו ואמר: "אינני משדל, רבתי, את קריטון שיאמין כי אני הוא סוקראטס זה המשוחח כעת והקובע לכל דבר ודבר את מקומו בשיחה; אלא טבור הוא

[117-118]

פניו וזיום, זקף עיניו כלפי האיש כדרכו תמיד ואמר: "מה לעתד? משקה זה כלום מותר לנסוד ממנו לאחד האלים, או לא?"

"איך אנו כותשים", אמר, "סוקראטס, אלא כפי שיעור השתייה הדרוש, לדעתנו".

"אני מביד", אמר; "אבל מותר וצריך להתפלל לאלים, שבמול טוב תיעשה עקירתו זו מכאן לשם זאת, אפוא תפילתי, ויהא נא כך". ואב דיובור זה הגיע את הכוס להסוס לשפתיו, ובמחינה רבה ורחו נוחה שמה עד תום. עד כה מצאנו ברובנו, ככל אשר יכולנו, לעצור ברחנו בלא לבכות, אך בראותנו שהוא שותה וכלה לשחות — לא יכולנו עוד, וגם אני עצמי — בעל כורחי, ולגו עיני דמעות למכביר, עד שעטפתי פני ובכיתי — עלי, שכן לא על הלה בכיתי, אלא על מולי שלי, שיילקח ממני חבר אשר כה, ואילו קריטון כבר קם לפני כן בוכה ללא הפוגה, צור בדמעותיו, אפולודורוס היה גם לפני כן בוכה ללא הפוגה, ועתה התייפח בכבי תמרווים, עד שזיעזע את כולנו — חזק מסוקראטס.

שהלה אמר: "הוי התמהזים, מה המעשה שבידכם? הרי מעל לכל שלחתי מכאן את הנשים דוקא לשם כך; לכל תארע בעטיין תקלה כזאת. אף שמעתי שיש למות בדומיית קודש, ובכו, שקטו והבליגי".

בשנו לשמע הדברים האלה, ועצרנו דמעותינו. והנה התהלך, ושעה שאמר כי שוקיו כבדו, שכב פדקין — שכך יעץ לו האיש מגיש הרעל. והלה מיישש בו כאשר שכב, וכעבור ומדמה בדיק את רגליו ושוקיו, ולאחר מכן לחץ את כף רגליו בחזקה ושאל אם הוא מרגיש בכך, ואמר לא. לאחר מכן גם לחץ את שוקיו, וכדרך זו היה ממשיד למעלה, והראה לנו שהוא מתקרר וקופא, וכעודו ממשש בו אמר שבהגיע הדבר עד לנו — אזי יסתלק, וכשכבר נתקרר גופו בסמוד ללבו, גילה את פניו שעטופים היו,

[116-117]

כתבי אפלטון

שאתה האציל והאדיר והטוב מכל האנשים שהגיעו לכאן בזמן מן הזמנים, וכן יודע אני שגם עכשיו אינך כועס עלי — הרי אתה מכיר את האשמים בדבר — אלא עליהם, ועמה, שהרי ידעת מה באתי לחודיע, היה שלום, וכל אשר אפשר, נסה לשאת בקלות את ההכרחי, ובככי פנה עורף והלך לו.

ושוקראטס הביט עליו ואמר: "גם אתה היה שלום, ואני אעשה כדברך". ומיד אמר אליו: "מה עדין איש זה? הרי משך כל הזמן הזה היה לעתים נגיש אלי ומשוחח אתי והיה הדגון בבני אדם, ועכשיו — מה רבה אצילותו בכנותו אותי? אך הבה, קרי — טון, נשמע בקולו, ויובא-נא הרעל, אם כבר כחשו אותו; ואם לאו — יכתוש אותו האיש?"

וקריטון אמר: "אך סוקראטס, דומני שעוד השמש על ההרים, ועדיין לא שקעה. וכן יודע אני שגם אחרים שמו במאחר מאד, ולאחר שנמסרה להם ההודעה, עוד סעדו ושמו כרצון לבם, ואחרים אף נפגשו עוד עם מי שנפשם חשקה בהם, ובכו, אל תמהר; יש עוד שחות".

וסוקראטס אמר: "מסתבר, קריטון, שהללו נוהגים כך — הרי הם סבורים שכדאי להם, — וכן מסתבר שאני לא אנהג כך. שהרי אינני סבור כי כדאי לי לרחות את השתייה מעט קטן אלא לצחוק אהיה בפני עצמי, שאני נאחו ומקמץ בחיים לאחר שאולו כליל, ובכך", אמר, "עשה כדברך".

וקריטון שמע ורמו לנער שעמד בסמוד לו. הלה יצא מהחצר, וכעבור שעה יחרה חור עם האיש שעליו היה להגיש את הרעל, ובכוס שבידו הביא את הרעל הכתוש. ראה סוקראטס את האיש ואמר: "ניחא הטוב בבני אדם, הרי אתה בקי בענין; הגד לי מה עלי לעשות?" "אלא לשתות ולהתהלך, עד שתרגיש כבדות", "לא כלום", אמר, "אלא לשתות ולהתהלך, ואגב כך בשיקוד; ולאחר מכן — תשכב, ותדבר יפעל מאליי". ואגב כך הושיט לסוקראטס את הכוס, הוא נטלה בידו, ובשלותה גמורה, אקראטס, בלא שנשתנו סבר

הַמְשָׁחָה

המשוחחיהם: אפולודורוס ותבר

אפולודורוס: דומני שאינני חסר-נסיון בענין זה ששאלתם. שלא מזמן חזרתיו העיקרה מביתי, מפאליריון, ואחד ממכרי ראני מאחוריי, ומדחוק קרא לי קריאה-של-בדיחות, לאמור: "הפאל-ליוני, אתה, אפולודורוס, שמא תמתין?" ואני עמדתי והמתנתי. והלה אמר: "אפולודורוס, כבר לפני זמן-מה ביקשתני, כיון שרצייתי להיודע שיחתם של אנאחוז וסוקראטס ואלקזיפאטס והאחרים שהיו באותה סעודה; מה היו נאומיהם שהשמיעו בדבר ארוס. שכבר סיפר לי על כך אדם אחד ששמע את הדבר-ריים מפי פויניפס בן פיליפוס, ואמר שגם אתה יודעם, אך בפיו לא היה דבר מדויק. ובכן, ספר לי אתה, שאינן כמוד זכאי להזר-דיע דברי חכרד. אך קודם כל, אמר, "הגד-נא לי: האם היית אתה עצמד בשיחה ההיא או לא?" ואני אמרתי: "נראה שבאמת לא סיפר לך המספר דבר מדויק, אם סבור אתה שלא מוזן נערכה שיחה זו ששאלת עליה, עד שיכולתי גם אני להשתתף בה". — "אמנם כך היית סבור?" — "מניין לך", אמרתי, "גלאוקוז? וכי לא ידעת שמא שנים רבות לא הגיע אנאחוז לכאן, ואילו עדיין לא עברו שלוש שנים מאז התחלתי מתהלך

1. חבר צעיר של סוקראטס, מסור לו בלב ונפש; יודע גם מתוך "מידות", שם הוא נוכח בשעת פסירתו של ס. ומרר בכפי יומר מכל האחרים.

2. הנפל הקדום ביותר של אתונה, דרומית-מזרחית לעיר.

3. אולי גלאוקון בן אדימאנטוס, אחי אפלטון, אחד מהמושוחחים בפיליפוס.

4. המשורר הסראגי; נולד בשנת 445, בקירוב. נצחוני בתחרות הסראגי-דימ, שלכבודו נערך "המשחה", חל בשנת 416. לאחר מכן הלך לחצור של ארכיאנוס מלך מקדוניה.

[108]

כחמי אפלטון

90

ואמר — ואלה המלים האחרונות שהשמיע: "קריטון, אני חייב תרנגול לאסקלפיפיוס¹. שלמדתו לו, אל תשכחתי".

"כן נעשה", אמר קריטון, "ראה-נא מה עוד כפרד".

על כך לא השיב עוד, וכעבור זמן קצר פירפר, והאיש גילה את פניו, והנה — עיניו קמות. ראה קריטון וסגר את פיו ואת עיניו.

זה היה סופו, אכקראטס, של חכרנו; של איש שאנו נגיד עליו כי היה הטוב מכל בני דורו אשר נתמסינו בהם, ויחר על כן — הנבון והצדיק מכל.

¹ אל-הרפואה. כוספר של תרנגול היה חייב לו כל מי שפילה את חיייו בלא מחלה.